

Organizovaná a inštitucionálna kultúra, spolková činnosť a kontakty Bajšanov so zahraničím¹

Boris Michalík

Genéza spolkovej činnosti v Bajši. Organizované kultúrne aktivity v Bajši majú tradíciu verifikovateľnú do prvej tretiny 20. storočia. Na rozdiel od iných slovenských lokalít vo Vojvodine sa tu nestretávame s pôsobením čítacieho spolku ani so žiadnou formou hospodárskeho združenia gazdov či remeselníkov. Zo spomenutého obdobia sú dokumentované divadelné predstavenia v maďarskom aj slovenskom jazyku, prvé v roku 1920, zo slovenských napríklad Rozmarín (1926), Hrob lásky (1928), Až lipa zakvitne (1935), pričom sa uvádzajú aj skoršie v roku 1923, no názvy hier sa nezachovali. Podobná situácia bola aj počas 2. svetovej vojny, kedy je dokumentovaných viacero predstavení v slovenčine, no bez ich názvu. Neskôr sa už spomína len jedna hra – Zlá žena (1969) (Borús 2006:10-12). Nacvičil ju kysáčsky učiteľ Ján Szabó. Bajšania túto hru predviedli aj na zájazde na Slovensku. Divadlo sa hrávalo v krčme

¹ Príspevok je výsledkom riešenia projektu APVV-23-0358 Pracovná migrácia z Rumunska, Srbska a Ukrajiny na Slovensko a jej kultúrne a spoločenské dôsledky.

Rigó, vo Vámošer krčme a v kultúrnom dome/kaštieli. Od vyhorenia kaštiela/kultúrneho domu v roku 2000 v dedine nie je vhodný priestor na organizovanie divadelných predstavení.

Prítomná bola tradícia tanečných zábav – *tancov*, ktoré sa konávali v centre dediny – v Rigó krčme, kaštieli alebo na poschodí budovy miestneho spoločenstva. Tanec sa nekonal na *čiernu nedeľu* (dve nedele pred Veľkou nocou) a na Veľký piatok. Muzikanti hrali väčšinou len maďarské piesne, hoci boli Slováci – známa bola *kafanska grupa Palčokov orkestar* (Ján Palčok – harmonika, Michal Kuráni – bendžo, Pál Klebečko – saxofón, Máté Petráš, Mihajlovič-Cigán). Po skončení zábavy si ešte niektorí chlapci objednávali muzikantov, aby vybraným dievčatám išli zahrať *serenádu pod oblok*. Ak dievča pieseň prijalo, zapálilo tri zápalky a otvorilo okno. Ak nie, zapálilo jednu zápalku, no okno zostalo zatvorené. Na tanečné zábavy sa zvyklo chodiť do dedín s maďarskou menšinou, napríklad do Moravice alebo Malého Idoša. Neskôr bola preferovaná Báčska Topoľa s viacerými podnikmi s hudobnou zábavou. Do 80. rokov minulého storočia pôsobila v Bajši a okolí skupina Melody (Károľ Mendán – bicie, citara, Šándor Borús – saxofón, Andráš Begel – gitara, basgitara, Láslo Ličko – syntetizátor). V domácom prostredí hrávali vždy v nedeľu na tanečnej zábave v miestnom spoločenstve. Repertoár tvoril najmä maďarský rock, ale aj slovenská hudobná produkcia s textami preloženými do maďarčiny. Srbské piesne sa takmer nehrávali, no napriek tomu sa každá tanečná zábava končila *srbským kolom*, ktoré vždy s radosťou odtancovali všetci zúčastnení. Pokračovateľom tradície je syn Károľa Mendána Norbert, ktorý hrá v kapele Azzuro band, avšak zvyšní členovia sú z Malého Idoša. Hrajú maďarskú a srbskú produkciu.

V Bajši sme sa nestretli s pôsobením slovenského folklórneho súboru. Príležitostne síce boli Bajšania schopní zorganizovať folklórne programy v srbskom, maďarskom aj slovenskom jazyku, no tieto aktivity nemožno považovať za kontinuálne. Na jednej strane boli tanečné a spevácke nácvičky realizované v rámci základnej školy, na druhej strane prebiehali aj ako súčasť pôsobenia kultúrno-umeleckého spolku Bratstvo či organizácie socialistickej mládeže (v 50. – 80. rokoch minulého storočia). V kolektívnej pamäti sa zachovala spomienka aj fotografie z pôsobenia učiteľky Anny Kollárovej (rod. Labátovej), pôvodom z Báčskeho Petrovca, ktorá koncom 60. rokov 20. storočia nacvičovala s deťmi folklórny program, s ktorým neskôr vystúpili na rôznych fórach (Bajša, Báčska Topoľa, Bajmok), dokonca aj na Slovensku (1968/1969, Bratislava, Bánovce nad Bebravou). Nacvičovalo sa na futbalovom ihrisku, deti mali aj kroje. Niektorí respondenti spomínali zo staršieho obdobia aj na manželku učiteľa Ilonu Klinkovú, ktorá sa s deťmi tiež venovala

folklórnym aktivitám, no bola maďarskej národnosti. (Paradoxne, z týchto nácvikov sa zachovali piesne Boleráz, boleráz, zelený boleráz a Za horami, za dolami, lipka zelená.)

Vzhľadom na to, že sme sa nedostali k archívnym spolkovým zápisniciam či kronikám (vo väčšine prípadov ani neexistovali), zamerali sme sa najmä na súčasné pôsobenie cirkevných, kultúrnych či športových organizácií. V rámci ich činnosti nás prednostne zaujímal kontext spojitosti so slovenským minoritným spoločenstvom, prípadne vzťahy s inými krajanskými lokalitami a materskou krajinou.

Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor. Počiatky evanjelického cirkevného zboru v Bajši sú iste témou pre historikov, rovnako ako samotné osídlenie osady Slovákmí. Podľa zborovej farárky už v roku 1722 žiadali slovenskí veriaci prijímať Večeru Pánovu, odpoveďou im bol príchod duchovného zo Sarvaša (zdroj Ulmer – monografia Bajše). Matriky sú vedené od roku 1785. Kostol s kapacitou 400 miest pochádza z roku 1823. (3. mája 2023 Bajšania oslávili 200. výročie polozenia základného kameňa Božieho chrámu.)

Cirkevný zbor mal v roku 2024 približne 570 členov, z ktorých niekoľko žije v Báčskej Topole. Zborovou farárkou je už viac ako dekádu Marta Dolinská (1953). Aktuálnym zborovým dozorcom je Karol Lackovič (1960), ktorý je zároveň aj predsedom Rady miestneho spoločenstva. K priestorovému vybaveniu zboru patrí kostol a cirkevno-zborový dom (fara) z roku 1989, ktorý má tri väčšie súčasti – farársky byt, veľkú sálu a malú sálu s kuchyňou. Vo veľkej sále sa v zime konajú Služby Božie. Nevyužitú podkrovie má potenciál slúžiť potrebám členov cirkvi. Ku komunálnej infraštruktúre spojenej s náboženskými tradíciami patrí aj dom smútku na cintoríne z roku 1986.

V bajšanskom zbore majú za rok v priemere 6 – 8 krstov, konfirmácia približne rovnakého počtu detí sa uskutočňuje každoročne. Sobáše bývajú v priemere jeden až dva. V zbore pochovávajú do roka okolo 7 zosnulých. Služby Božie sa konajú v slovenčine jedenkrát mesačne a zúčastňuje sa ich do 10 veriacich. V maďarčine prebiehajú každý týždeň, pričom prichádza približne 30 ľudí, čo dokazuje, že slovenský jazyk sa vytráca z každodenného života. Na sviatky prichádza do chrámu Božieho 150 – 200 veriacich, vtedy sa odbavuje dvojazyčne. Zborová farárka Marta Dolinská vyučuje aj náboženstvo v základnej škole. Výučba v maďarskom jazyku prebieha z kapacitných dôvodov na fare a v roku 2024 sa jej zúčastňovalo 28 detí.

S deťmi sa v rámci zboru osobitne nepracuje – nedelňá škola nie je zaužívaná, deti prichádzajú na faru len v rámci výučby náboženstva z miestnej základnej školy. Komunikácia nevyhnutne prebieha trojjazyčne – v srbčine, maďarčine a slovenčine.

V Bajši evidujeme činnosť Oltárneho krúžku žien. Aktivít sa zúčastňuje približne 15 členiek, v prípade pracovnej akcie aj viac. Ženy sa stretávajú každý štvrtok v rámci Biblickej hodiny a po nej (Biblickej hodiny sa zúčastňujú aj 2 – 3 mužskí záujemcovia). Navštevujú tiež choré deti, zdravotne ťažko postihnutých, osamelé ženy, realizujú zbierky ošatenia a peňazí. Pred Vianocami spoločne pečú koláče, ktoré darujú do domova sociálnej starostlivosti pre deti v Báčskej Topole, organizujú vianočný bazár.

Kontakty s inými cirkevnými zbormi nie sú pravidelné a možno ich považovať za občasnú. Bajšania zvyknú cestovať jedným či dvoma autami na misijné slávnosti, pamiatku posvätenia chrámov či na pôstne večierky. Najčastejšie do Lalite, Selenče, Kysáča, Báčskeho Petrovca, Pivnice. Vo Vojlovici a v Boľovciach neboli nikdy. V roku 2024 navštívili Slankamenské Vinohrady. V domácich podmienkach vítajú hostí z iných zborov počas advente alebo pôstu. Počas návštev je zvykom obdarovať hostí ručnými prácami, prípadne symbolickými textami, ponúka sa obed v budove miestneho spoločenstva alebo na fare. Nadštandardné družobné kontakty majú s maďarským cirkevným zborom Evanjelickej kresťanskej cirkvi v Kule. Zahraničné kontakty vrátane materskej krajiny úplne absentujú.

Z lokálnych cirkevných kontaktov možno spomenúť účasť rímskokatolíckeho a pravoslávneho duchovného na štedrovečerných Službách Božích v evanjelickom kostole, resp. účasť evanjelickej farárky na polnočnej omši. Katolíckeho kňaza zvykli tiež pozývať na pôstne večierky, no z výpovedí informátorov je zrejmé, že súčasné vzťahy medzi týmito dvoma cirkvami sú v Bajši trochu komplikované.

Napriek relatívne stabilizovanému počtu členov zboru v ňom nepôsobí spevokol. Pred pandemiou COVID-19 bolo zvykom posilať deti do cirkevných táborov. V posledných troch rokoch sa už deti z Bajše týchto táborov nezúčastnili. Namiesto toho chodia na jednodňové stretnutie mládeže, ktoré sa koná vždy v inom prostredí. Na fare sú na VHS kazetách archivované sviatočné detské programy a fotografie z vystúpení približne od roku 1960. Každoročne sa koná Adventný večierok, deti na Vianoce dostávajú od cirkevného zboru darčeky. Zbor je financovaný najmä z príspevkov veriacich a donácií miestnych podnikateľov, ktorí dokážu finančne zabezpečiť aj väčšie rekonštrukčné práce na cirkevnom majetku.

Rímskokatolícka farnosť. Bola založená v roku 1784, farský kostol pochádza z roku 1816. Farnosť má do 1 500 členov, ktorí však nie sú len z Bajše, ale aj z Panonije a Stredného Salaša. Väčšina z nich je maďarskej národnosti, zvyšok tvoria Chorváti. Ak by sme však neboli presvedčení o slovenskom

pôvode mnohých členov farnosti, venovali by sme jej len marginálnu pozornosť. Na základe preštudovania matričných kníh na farskom úrade však konštatujeme, že sa v nich nachádza množstvo slovenských priezvisk. Jedným z vysvetlení môže byť pomadaŕčenie pôvodných rímskokatolíckych Slovákov, ktorí sa do Bajše dostali prostredníctvom viacstupňovej kolonizácie cez územie dnešného Maďarska. Ďalšie zdôvodnenie ponúkli informátori, ktorí upozorňovali na častú fluktuáciu veriacich medzi rímskokatolíckou a evanjelickou a. v. cirkvou za posledných približne 70 rokov z dôvodu rôznych animozít s duchovnými, naštrbenia medziludských vzťahov či interkonfesionálnych sobášov. Je tiež možné, že obidve uvedené verzie sa prelínajú. Prvú potvrdzujú priezviská Námestovský (Námesztovszki), Laťák (Latyák), Zvara, Oravec (Oravec), Dreňovský (Drenyovszki), Spišiak (Spiszják), Čech (Cseh), Kurina, Kučerka (Kucserka), Čižmár (Csizmár). Druhú zrealňujú priezviská vyskytujúce sa duálne v katolíckych aj evanjelických matrikách: Sakál (Szakál), Mendan (Mengyán), Očenáš (Ocsenás), Papuček (Papucsek), Kollár, Klinko.

Z hľadiska demografického vývoja členov farnosti sú trendy podobné ako v evanjelickom zbore. Krstov aj pohrebov je približne 15 – 20 za rok, sobášov štyri- až päťkrát menej, údaje však zahŕňajú celú farnosť, nielen samotnú Bajšu.

Ak by sme mali spomenúť cirkevné aktivity, v ktorých je istá spojitosť so slovenskosťou či slovenčinou, ich výpočet bude skromný. Na polnočnej sv. omši sa spieva pieseň Tichá noc, svätá noc aj v slovenskom jazyku. Na pohreboch kantor odspieva v rámci odobierky jeden verš po slovensky (no len v prípade, ak to požaduje rodina zosnulého).

Vo farnosti absentujú kolektívne družobné kontakty nielen na Slovensku, ale aj v blízkej chorvátskej Slavónii či v Maďarsku. Do jedinej slovenskej rímskokatolíckej farnosti v Selenči odchádzajú len farár a kantor na odpustovú slávnosť. V Bajši pripadá odpust na 15. august, po sv. omši je spoločná večera na fare, na ktorú okrem cirkevných hostí z dekanátu pozývajú aj predsedu miestneho spoločenstva s manželkou.

Miestny odbor Matice slovenskej Bajša. Založený bol v roku 1998. V roku 2024 mal 65 členov. Dlhoročným predsedom je lekár Alexander Tot Išasegi. Členovia sa stretávajú príležitostne podľa potreby na evanjelickej fare alebo v budove miestneho spoločenstva. Bajšanská matica nemá tradičné podujatia, príležitostne poriada prezentácie kníh, prípadne sa podieľa na spoluorganizovaní obecných eventov. V rokoch 2022 a 2024 zorganizovali stretnutie majiteľov slovenských etnodomov z Vojvodiny, ktoré bolo platformou na výmenu skúseností pri ich zriaďovaní a prevádzke.

Bajšanski ochotníci, 1923
(archív rod. Dévítsovej)

Mladí slovenskí folkloristi na futbalovom ihrisku v Bajši, 1968 (archív rod. Kollárovej)

Mládenci Oto Mendňan, Miško Makan a Joška Kočiš na tanci, 1977 (archív rod. Mendanovej)

Učiteľka Kollárová s folkloristami, 1968 (archív rod. Kollárovej)

Členovia tiež každoročne organizovane cestujú na Slovenské národné slávnosti do Báčskeho Petrovca, na klobasiádu a sarmiádu do Kysáča, na ochutnávku vín do Kulpína. Vzhľadom na centralizované financovanie MO MS sa projektovej činnosti venujú sporadicky. Spomenúť možno viacročné družobné kontakty Bajšanov s matičnou organizáciou vo Filakove. Matičiari často cestujú aj do Detvy na Folklórne slávnosti pod Poľanou.

Slovenské kultúrne stredisko Bajša. Bolo založené v roku 2005 ako občianske združenie s cieľom zachovávať a propagovať slovenskú kultúru a tradície v regióne. Stredisko má asi 50 členov a sympatizantov. Predsedom je Daniel Szakál. Na svoju činnosť využíva priestory v miestnom spoločenstve.

Slovenské kultúrne stredisko Bajša organizuje príležitostné kultúrne podujatia, ako výstavy fotografií a obrazov, divadelné predstavenia, vystúpenia folklórnych súborov či workshopy, ktoré sa väčšinou konajú v sále miestneho spoločenstva alebo hasičského domu, prípadne v dome kultúry v Báčskej Topole. Podujatí, ktoré stredisko organizuje alebo na nich participuje, je za rok 6 – 8. Patria k nim marcové Priadky, aprílové divadelné predstavenia, augustový Deň Bajše, septembrové Dni Báčskej Topole. Aktivít sa spravidla zúčastňuje od 25 do 100 ľudí, čo nemožno považovať za nadpriemerný záujem.

Okrem toho sa kultúrne stredisko podieľa aj na slovenskom rozhlasovom vysielaní, ktoré realizuje na frekvencii maďarskej Pannon nadácie. Relácia v dĺžke 30 minút sa vysiela každý štvrtok a piatok dopoludnia.

Stredisko financuje svoju činnosť z prostriedkov projektových výziev okresu Báčska Topoľa, pokrajinského sekretariátu pre kultúru, Ministerstva kultúry Srbska aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Napriek tomu musí aktívne vyhľadávať aj sponzorov z radov podnikateľov.

Členovia strediska sa zúčastnili aj Krajanského dvora v Detve, kde pripravovali bajšanské gastronomické špeciality. Boli tiež v Rožňave, ktorá je partnerským mestom Báčskej Topole, a vo Filakove. Na organizovanie workshopu starých remesiel využili napríklad kontakty s významnou predstaviteľkou Slovákov z Maďarska Katarínou Kiráľovou.

Združenie Etno – Spolok na ochranu tradičných remesiel Bajša. Bolo založené v roku 2004 ako občianske združenie. Nefunguje výlučne na slovenskom etnickom princípe, no má za cieľ zachovávať kultúru Bajše vo všetkých troch jazykoch, ktoré sú v dedine prítomné – srbskom, maďarskom a slovenskom. Združenie má okolo 60 členov, z ktorých približne polovica pochádza z iných lokalít (napríklad z Báčskej Topole, Subotice, Kuly, Senty či Malého Idoša). Členkami sú najmä ženy, muži tvoria iba desatinu členov. Predsedníčkou spolku je Ruženka Szuhankó (rod.

Krnáčová, 1952). Významným aktívnym členom, správcom, reštaurátorom a lektorom ručných prác je jej manžel Alexander Szuhankó (1947).

Členovia sa stretávajú každý utorok podvečer v priestoroch miestneho spoločenstva (v zime) alebo v etnodomoch (v lete), kde sa venujú ručným prácam, ktoré potom slúžia ako darčeky pre hostí či pri návštevách, tiež ako exponáty pri výstavách. Milým zvykom je oslavovanie narodenín členov v priestoroch miestneho spoločenstva.

OZ sa venuje prezentovaniu tradičného bývania v Bajši. Spravuje a sprístupňuje tri etnodomy – maďarský, srbský a slovenský. Dve expozície sa nachádzajú v samostatných objektoch patriacich/prenajatých združeniu, slovenský etnodom je situovaný v súkromnom dome Dr. Alexandra Tota Išasegiho. Všetky tri domy sú v Blatnej ulici. Zbierky, ktoré sa v domoch nachádzajú, tvorili jeho zariadenie, prípadne vznikli z darov nielen od Bajšanov. Srbský etnodom s pódium a sedliackou pecou vo dvore je miestom, kde sa koná väčšina podujatí združenia. V susednom maďarskom dome sú okrem expozície aj dve izby s kúpeľňami, ktoré sú vybudované ako turistické ubytovanie pre hostí.

Medzi dôležité spolkové aktivity patrí organizovanie letných workshopov/kempov ručných prác. Najčastejšie využívané materiály sú kukuričné šúpolie, slama, hlina, koža, látka, rybárske siete. Preferované sú remeslá košíkárstvo, hrnčiarstvo, háčkovanie, čipkárstvo, tkáčstvo a vyšívanie. Účastníci prichádzajú z Bajše, tiež z okolitých dedín, učiteľia/lektori často aj z Maďarska. Kempy sa konajú v prvý júlový týždeň od pondelka do piatka. Pre deti okrem letných kempov pravidelne organizujú vianočné a veľkonočné dielne, ktorých sa nezriedka zúčastňuje aj viac ako 30 záujemcov (rodičia s deťmi).

Činnosť združenia je financovaná symbolickým členským (200 dinárov ročne), projektovými prostriedkami z Maďarska, okresu Báčska Topoľa aj z pokrajiny, zriedka sponzorskými príspevkami.

Aj keď významnú časť kontaktov spolku tvoria styky s rôznymi maďarskými lokalitami, nemožno konštatovať, že by Slovensko či slovenské zahraničie bolo opomenuté. Manželia Szuhankóovci boli viackrát súčasťou delegácie okresu Báčska Topoľa smerujúcej do Rožňavy. Zúčastnili sa tiež kempov ručných prác v Békešskej Čabe, pričom navštívili aj Dom slovenskej kultúry. Často cestujú na kempy do Zalaegerszegu či na veľtrh tradičných remesiel do Budapešti. Zo slovenských lokalít vo Vojvodine možno spomenúť workshop vyrábania z trstiny a šúpolia v Kulpíne na jeseň 2024.

Asociácia slovenských žien Bajša. Slovenské ženy z Bajše a ich priateľky začali vyvíjať prvé aktivity po znovuzaložení MO MS v roku 1998. Asociácia vznikla v roku 2000, keď sa prvýkrát zúčastnili Slovenských národných

slávností v Báčskom Petrovci. Má do 30 členiek približne od 12 do 70 rokov, ktoré prichádzajú aj z mesta alebo zo susednej Panonije. Predsedníčkou je významná kultúrna aktivistka a projektová manažérka Katarína Cechmajster (1956). Spolok si prenajíma kancelárske priestory v Báčskej Topole oproti sídlu polície. Okrem toho pri organizovaní podujatí využívajú kapacitné možnosti budovy miestneho spoločenstva.

Bajšanské združenie je členom Asociácie slovenských spolkov žien, zúčastňuje sa teda na autochtónnych podujatiach ženských spolkov v iných slovenských lokalitách vo Vojvodine, čo znamená možnosť, niekedy aj povinnosť vycestovať s delegáciou takmer do troch desiatok lokalít. Asociácia síce nemá vlastné tradičné podujatie, ale organizačne sa zapája do realizácie viacerých obecných eventov. Dôležitá je aj spolupráca s inoetnickými spolkami žien v okolí Bajše, zvlášť v okrese Bácska Topoľa. V minulosti sa vzájomne navštívili so združením žien z obce Rátka v okrese Lučenec na Slovensku. Oblúbenými sú aj výlety na rôzne gastrofestivaly.

K náplni práce asociácie patrí aj produkcia ručných prác – výšiviek, vančúšikov z levandule, výrobkov z prútia, šúpolia, plstenie z merino vlny, výroba šperkov, maľovanie na sklo. Ručné práce vyrábajú najmä spolu, prevažne v zimnom období. Na všetky podujatia je pravidlom priniesť do daru domáce koláče, ďalšie ženy pečú aj na predaj. Špecifickou aktivitou je tkanie, ktoré ovláda viac ako 10 žien z Bajše. Tkajú koberce, obrazy, tašky, šály aj iné výrobky. V novembri 2024 spoluorganizovali podujatie zamerané na staré remeslá. Lektori vzdelávali ženy na tému podnikania v remeselnej a domáckej výrobe, o financovaní, štátnej pomoci, príprave projektov či marketingu. Na podujatie boli pozvané 2 – 3 zástupkyne zo všetkých slovenských ženských združení vo Vojvodine.

Ženy sa tiež zúčastňujú podobných aktivít v iných lokalitách, napríklad boli na workshope výroby šperkov v Kovačici či na maliarskej *kolónii* v Báčskom Petrovci. Ako hostia každoročne cestujú na vianočný bazár na slovenskom veľvyslanectve v Belehrade.

Združenie dobrovoľných hasičov Bajša. Hasičské združenia nepatria medzi organizácie fungujúce na etnickom princípe, aj keď mnohé v slovenských lokalitách vo Vojvodine za také možno považovať vzhľadom na ich početné družobné kontakty na Slovensku. Bajšanské združenie bolo podľa výpovedí informátorov založené až po 2. svetovej vojne. Predchádzajúca hasičská tradícia sa nepotvrdila. V roku 2024 malo asi 50 členov, z ktorých bolo približne 15 žien. Členovia sa stretávajú každú nedeľu popoludní v hasičskom dome (protistrana priestorov miestneho spoločenstva), kde využívajú kancelársky priestor a väčšiu sálu na podujatia. Celú budovu súčasného miestneho spoločenstva

a hasičského združenia v minulosti postavili práve členovia dobrovoľných hasičov, až neskôr začala slúžiť aj na komunálne účely.

K vybaveniu hasičských združení patrí spravidla technika na hasenie či iné mimoriadne udalosti. Bajšania v minulosti vlastnili tri cisterny, no predali ich. Aktuálne majú k dispozícii jedno terénne vozidlo a protipožiarne obleky pre 10 mužov. Spoliehajú sa najmä na profesionálov z mesta. Okrem toho majú hasiči slávnostné aj pracovné uniformy. Slávnostné si obliekajú pri sviatočných príležitostiach, no aj na pohreby zomrelých členov.

Dôležitou aktivitou najmä pre deti je hasičský šport. Trénuje sa v čase spoločných nedeľných stretnutí vo dvore hasičského domu. Tímy odchádzajú na súťaže prevažne do dedín báčskotopolského okresu, ako Stará Moravica, Gunaroš, Orahovo, Mali Idoš. V minulosti sa súťaže konali aj v Bajši. Na regionálnej úrovni sa zúčastnili napríklad pretekov v meste Ada.

Počas žatvy je tradičnou aktivitou hasičov takzvané *dežuranje*. Pohotovostné stráženie sa realizovalo z veže pravoslávneho kostola, pretože je spomedzi kostolov najvyššia. Bajšanski hasiči často intervenovali aj v susednej Panoniji. Viackrát sa od idúcej lokomotívy zapálilo obilie na poli. Dobrovoľní hasiči chodili tiež pred zimnou sezónou bezplatne kontrolovať komíny a preventívne usmerňovať obyvateľov pre prípad požiarov z vykurovacích telies. Táto tradícia pochádza ešte z čias, keď sa vyskytovalo veľa domov s trstinovou strechou a prevencia bola veľmi dôležitá. Tradícia zanikla v 80. rokoch 20. storočia.

Súčasťou koloritu roka sú aj rôzne oficiálne či priateľské stretnutia. Na výročnú schôdzu, ktorá sa koná v marci, si pozývajú hostí z partnerských združení z Malého Idoša, Starej Moravice, slavónskeho Erdutu a vybraných dedín v okolí jazera Balaton. Družobné kontakty na Slovensku nemajú, absentujú tiež styky s hasičmi z iných slovenských lokalít vo Vojvodine. Členovia často spoločne oslavujú narodeniny v hasičskom dome. Hasiči sa spravidla zapájajú do spoluorganizovania všetkých podujatí či pracovných akcií v dedine, ktoré sa konajú pod záštitou miestneho spoločenstva, napríklad počas Dňa Bajše si hasiči *varia kotlík*.

Združenie dobrovoľných hasičov predstavuje tradičnú organizáciu, ktorá je stále potrebná pri rôznych príležitostiach, no málo využívajú družobný potenciál Vojvodiny najmä v kontexte spolupráce so slovenskými minoritnými spoločenstvami. Pritom napríklad hasiči v Pivnici sú známi početnými aktivitami aj priateľskými stykmi s kolegami z iných lokalít.

Združenie vinárov a ovocinárov Kadarka. Bajša je súčasťou vinohradníckeho regiónu Telečská vysočina, podmienky na pestovanie viniča sú priaznivé najmä v západnej a juhozápadnej časti chotára. Dlhoročná výroba vína vyvolala

Karol Lackovič a Kvetoslava Kollárová, 1968 (archív rod. Kollár)

Konfirmácia v Bajši s farárom Pavlom Strehárskym, 1954 (archív rod. Dévitsovej)

Ordinácia farárky Marty Dolinskej biskupom Pavlom Struhárikom, 1978 (archív rod. Dévitsovej)

Pamätník obetiam 1. svetovej vojny v areáli maďarského etnodomu (Michalík 2024)

1914 - 1918
 U SPOMEN PALIM BŔRŔCIMA U I. SVETSKOM RATU.
 AZ I. VILÁGHÁBORUBAN ELESETT HONFITÁRSAINK EMLÉKÉREI
 NA PAMÍATKU PADLICH BOJONINŔV V I. SVETOVEJ VOJNEI

ATHANACZIKOV MILÁN	HANCÁK ANDRÁS	PALINKÁS JÓZSEF
BAKCSU SIMON	JAKAB PÉTER	PETRÁS ANTAL
BAJUSZNÁS MIHÁLY	JUHÁSZ JÁNOS	PÉTER JAKAB
BEDENKÁ FERENC	JÓZSEFOVI CSÉDOMIR	PRERADOVICS SZERENCS
BICZÓ PÉTER	KISS JÁNOS	RANGÁK ISTVÁN
BLÁZSEN JÓZSEF	KOLLÁR JÁNOS	SMANYIK GÉORGY
BLESZAK ISTVÁN	LALLUA JÓZSEF	SOMVÉNY JÁNOS
BODNÁR ANDRÁS	LALLUA JÓZSEF	SZABÓ JÁNOS
BRAVECZ JÓZSEF	LATYK ANTAL	SZAKÁL JÓZSEF
CSERVENÁN JÁNOS	LÓTMÁN ADÁN	SZUHANNÓ ISTVÁN
DEÁK JAKAB	KÖDMÓN MIHÁLY	TRELÁK MIHÁLY
BEVICS JÓZSEF	KURINA JÓZSEF	UDNÁRDY PÉTER
FÜTŐ MÁTYÁS	ÖCSÉNÁS MIHÁLY	URBAN FERENC
GORÓTVÁ JÓZSEF	PANTY DUSÁN	ZAGYVA ISTVÁN
HAMAR JÁNOS	PAPKSEK JÁNOS	

potrebu združovania jeho producentov. Združenie bolo založené v roku 2002. Má do 50 členov. Predsedom je Karol Mendan (1947). Vinári a ovocinári sa stretávajú každý utorok v jednej zo zasadačiek v budove miestneho spoločenstva.

K dôležitým aktivitám združenia patrí organizovanie podujatí, v ktorom sú z bajšanských združení najaktívnejší. Najstarším podujatím je Stretnutie vojvodinských vinohradníkov, ktoré sa koná vo viniciach a na dvore areálu miestneho spoločenstva v prvú augustovú sobotu. Súčasťou je aj súťaž vo varení guláša. Okrem vojvodinských vinárov prichádzajú aj hostia z Maďarska. V roku 2024 sa uskutočnil 23. ročník stretnutia. Medzi tradičné patria decembrová Ochutnávka mladých vín a v januári Ochutnávka rakije. Na tieto podujatia prichádzajú vystavovatelia z celej Vojvodiny, nezriedka z južného Srbska, Slovenska, Rumunska, dokonca aj z Portugalska. Obidve podujatia majú približne 15-ročnú tradíciu. Známa je aj marcová súťaž vína a augustová výročná oslava združenia Kadarka. Členovia združenia sa zúčastňujú aj festivalu sarmy v Báčskej Topole, ktorý sa koná koncom októbra. Počas Dňa životného prostredia sa vinári a ovocinári zapájajú do čistenia dediny.

Známe sú aj pracovné tradície vinárov. Na Deň sv. Vincenta 22. januára, tzv. *Vincek dan*, sa prvýkrát v roku strihá vinohrad, vinári sa pri práci vzájomne navštvia, pomôžu si. Na deň srbského svätca Trifuna 14. februára sa zvykne chodiť do vinohradov srbským vinohradníkom. Po práci s viničom hostitelia upečú mäso a pohostia vínom.

Zo spolupráce s vinármi z iných lokalít možno spomenúť Banátsky Idoš, Sremski Karlovci, Paračin, Kljajićevo, Červenka, Sivac, Kulpin. Zo slovenských lokalít bola v minulosti zaznamenaná spolupráca so sriemskym Erdevíkom či banátskym Aradáčom.

Okrem združenia Kadarka pôsobí v Bajši od roku 2011 aj regionálne združenie vinárov (rytieri vínneho rádu) európskeho vínneho rádu **Agios Dimitrios**. Pôsobenie tejto organizácie možno považovať za istý prvok marketingu vinohradníkov či snahu o získanie vyššieho statusu v širšej komunite.

Poľovnícke združenie Fazan (bažant). Organizované poľovníctvo v Bajši má približne 110-ročnú históriu. Združenie Fazan funguje ako občianske združenie a v súčasnosti má 55 členov, ktorí sú zároveň členmi väčšieho poľovníckeho združenia v Báčskej Topole (kde je až 250 členov). Predsedom združenia je Derď Fehér. Napriek tomu, že sa v posledných rokoch znižuje počet mladých poľovníkov, táto záľuba sa stále teší veľkej úcte. Poľovníci využívajú vlastné veľkorysé priestory v Poľovníckom dome s rozľahlým dvorom. V rámci domu je k dispozícii zasadačia miestnosť, vybavená kuchyňa, sociálne zariadenia aj niekoľko izieb na ubytovanie hostí.

V bajšanskom poľovnom revíri sa vyskytuje drobná zver – bažanty, zajace, jarabice a srny. Od nového tisícročia sa začali objavovať aj diviaky. Poľovníci v rámci svojich aktivít pravidelne počítajú zver dvakrát ročne pomocou *krúžneho* systému. Okrem poľovačiek organizujú aj pracovné akcie, na ktorých zabezpečujú kŕmenie zveri. V zime chodia pravidelne dopĺňať krmelce a starajú sa o zver, aby sa udržala v dobrej kondícii. V minulosti sa im podarilo kúpiť minimálne 500 mladých bažantov, ktorých vychovali vo vlastnej *fazanériji*, aby sa početnosť tohto druhu zvýšila. Zo škodnej zveri sa vyskytuje šakal, líška a jazvec. Mnoho poľovníkov vlastní lovecké psy, ktoré musia prejsť príslušnými skúškami schopností. Najčastejšími plemenami sú nemecký krátkosrstý stavač, maďarská vyžla a slovenský kopov.

Príležitosťou na budovanie družobných kontaktov sú aj hosťujúce poľovačky. Pravidelne sa ich zúčastňujú napríklad poľovníci z Rožňavy. Poľovačky tradične prebiehajú v dvoch kolách a počas prestávky sa účastníci stretávajú pri spoločnom stole, kde si pochutnávajú na jedlách, ktoré si sami prinesú a diskutujú o poľovníckych záležitostiach. Peče sa slanina, po poľovačke občas aj prasiatko, prípadne sa varí guláš z diviny. V minulosti boli známe družobné kontakty s poľovníkmi z Bosny, na platené poľovačky na jarabice prichádzali hostia z Talianska.

Podobne ako v iných lokalitách, aj v Bajši sa dodržiava lokálny variant tradície *krštenia mladého lovca*. Ten sa odohráva na dvore poľovníckeho domu, kde nový poľovník, ktorý práve strelil svojho prvého bažanta, pokľakne pred puškou a ulovenou zverou. Predseda poľovníkov kladie otázky, na ktoré je potrebné odpovedať. Ak odpovede nie sú správne, adept dostáva symbolický trest prútom. V procese sa vyskytuje aj advokát alebo *kum* (krstný otec), ktorý sa mladého poľovníka v prípade potreby zastane. Po tejto ceremónii sa pokračuje oslavou s jedlom a nápojmi, ktorú zvykne zabezpečiť novoprijatý poľovník.

Spomenúť možno aj pohrebnú obyčaj držania čestnej stráže pri zosnulom poľovníkovi v *kapele*. Členovia združenia oblečení vo sviatočných poľovníckych uniformách sa v určených intervaloch striedajú pri zosnulom, resp. *aj si posedia* a týmto spôsobom mu vzdávajú úctu. Na záver na rozlúčku s kamarátom strieľajú do vzduchu. Rodina zomrelého zvykne ponúknuť *páleno na počast*.

Keď nie je sezóna poľovačiek, poľovníci si občas urobia raňajky v prírode, kde si sami pripravia na ohni jednoduché jedlá. Stretnutia sú zároveň príležitosťou na relax, rozhovory a posilnenie komunity, ktorá spája poľovníkov v ich spoločnej vášni.

Futbalový klub Bajša. Počiatky organizovaného futbalu siahajú do roku 1931. Vtedy bol založený Bajšanský športový klub. Neskôr sa viackrát premenoval – na FK Sloga, FK Partizan a najnovšie v roku 2003 na FK Bajša. (90

godina bajšanskom fudbala, b.s.). Pôvodné futbalové ihrisko sa nachádzalo na mieste dnešnej telocvične základnej školy. V súčasnosti má klub k dispozícii moderný štadión a areál s dvoma futbalovými plochami s kvalitným zázemím, šatňami, administratívnymi i reprezentačnými priestormi, krytým hľadiskom. Predsedom klubu je miestny podnikateľ Ján Žemberi, ktorý zároveň vlastní aj v Európe úspešný klub TSC Bácska Topoľa.

Futbalový klub Bajša nemá vybudované kooperatívne vzťahy s inými klubmi v slovensky hovoriacich lokalitách. Spomenúť možno iba fakt, že aktuálne hrá 4. ligu a súťažne sa stretáva s futbalistami z Báčskeho Petrovca. Pamätníci spomínajú aj na priateľské zápasy s Tatrou Kysáč. Za tradičné derby je považované stretnutie s Báčkou Suboticou.

Absencia družobných kontaktov so slovenskými klubmi z Vojvodiny alebo aj zo zahraničia je deficitom z hľadiska potenciálu zachovania jazyka a identity, pričom šport je prirodzenými prostriedkom na budovanie neformálnych vzťahov. V miestnej komunite pomerne významne zarezonoval napríklad priateľský futbalový zápas medzi Bieloruskom a Slovenskom, ktorý sa konal v Báčskej Topole v roku 2022. (Z dôvodu medzinárodných sankcií musel bieloruský tím hrať svoje domáce zápasy v zahraničí.)

Kultúrno-umelecké družstvo Bratstvo. V zmysle názvu ide o pôvodný obecný kultúrny spolok založený v roku 1977, ktorý za čias socializmu združoval všetkých obyvateľov bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť. V súčasnosti je zameraný takmer výlučne na prezentovanie maďarskej kultúry, o čom svedčí aj väčšina spolkových sekcií – spevokol, citarové orchestre detí a dospelých, maďarský detský folklórny súbor, oddelenie ručných prác. Družstvo malo v roku 2024 okolo 80 členov. Predsedníčkou je Erika Kókity (1970), ktorá sa venuje aj príprave projektov na financovanie aktivít. Peniaze často získavajú z Maďarska, ktoré im napríklad darovalo mikrobús, mobilné javisko či toalety.

Výpočet spolkov v Bajši dopĺňa **združenie žien Donna**, ktoré nie je etnicky orientované, aj keď používaným jazykom je maďarčina. Ženy v tomto združení sa venujú najmä starostlivosti o kvety. Začiatkom roka organizujú ples v priestoroch miestneho spoločenstva. Predsedníčkou združenia je Timea Huszár. Pri tejto príležitosti je na mieste spomenúť aj **Združenie na zachovanie tradícií Slnko**, ktoré pôsobí v Báčskej Topole a jeho hybnou silou je Katarína Cechmajster. Prostredníctvom rôznych projektov organizuje podujatia s cieľom uvedeným v názve združenia.

Obecné organizované podujatia. Niektoré podujatia, ktoré sme spomenuli aj v rámci aktivít jednotlivých spolkových organizácií, sú oficiálne obecnými podujatiami, teda ich hlavným organizátorom je Miestne spoločenstvo. Všetky miestne

spolkové organizácie sa zapájajú do prípravy tradičných **Priadok**. Konajú sa v poslednú februárovú sobotu v telocvični základnej školy. V roku 2024 sa uskutočnil 17. ročník podujatia. Program tvoria rôzne súťaže, tvorivé dielne, podáva sa *pukaná* kukurica. Prichádza množstvo hostí aj z okolitých dedín. Oblúbeným podujatím všetkých Bajšanov je aj **Deň dediny/Dan sela**, ktorý pripadá na 11. júna.

V súčasnosti sa v Bajši okrem rímskokatolíckej, evanjelickej a. v. a pravoslávnej cirkvi nevyskytujú iné cirkvi ani cirkevné spoločenstvá, čo vzhľadom na prísne pravidlá viacerých z nich podporuje participáciu obyvateľov na spolkovej činnosti. Vzhľadom na etnické zloženie obyvateľstva, demografický vývoj a pokročilú akulturáciu však nepredpokladáme výraznejšiu revitalizáciu spolkových aktivít na slovenskom etnickom princípe.

Kontakty Bajšanov so Slovenskom a ďalším zahraničím. Zahraničné kontakty Bajšanov sú determinované etnickým zložením obyvateľstva, úrovňou znalosti a používania slovenského jazyka aj aktivitami kultúrnych či cirkevných organizácií. Je potrebné konštatovať, že kontakty s materskou krajinou sú, s výnimkou družobných stykov s mestom Rožňava na úrovni okresu Bácska Topoľa, sporadické. Také boli aj v minulosti. Nezaznamenali sme obdobie, v ktorom by krajanské kontakty výraznejšie dopĺňali medzilokálne či regionálne väzby. Zo zahraničných krajín sú najpočetnejšie krátkodobé kontakty všetkého druhu s Maďarskom. Mnoho obyvateľov Bajše získalo na základe maďarskej legislatívy štátne občianstvo Maďarska, čo im výrazne zjednodušuje cestovanie či pracovné obmedzenia v celej Európskej únii. Status zahraničného Slováka má minimum osôb, v kontexte uvedeného nie je pre Bajšanov benefitom. Bajšania veľmi vítajú plánovaný rýchlovlak na trase Belehrad – Budapešť, ktorý bude mať zastávku v Subotici aj v Segedíne a celá cesta by mala trvať necelé tri hodiny. Predpokladáme, že umožní intenzívnejšie kontakty najmä medzi maďarsky hovoriacimi a Maďarskom.

Z vystahovaleckej problematiky do polovice 50. rokov 20. storočia sa zachovali len čriečky. Najstarší informátori spomínajú, že začiatkom 20. storočia sa niekoľko mužov vysťahovalo za prácou do USA. Väčšina sa neskôr vrátila a za usporené peniaze nakúpili poľnohospodársku pôdu a techniku. Takto odišiel a vrátil sa napríklad Pál Tancik, starý otec manžela Alžbety Očenášovej (rod. Dévits, 1939). Ružene Szuhankóovej odišla nemecká časť rodiny po starej mame počas 2. svetovej vojny do Nemecka. Nemá však s nimi žiadne kontakty.

Rodinné kontakty. Počas nášho krátkodobého výskumu sme nezaznamenali ucelenejšie komunity Bajšanov v zahraničí. Vo väčšine prípadov ide o emigráciu jednotlivcov, samostatných rodín či nanajvýš priateľov. Prevažuje záujem o západné krajiny, prípadne okolité štáty, väčší záujem o Slovensko sa nepotvrdil.

Dcéra Ondreja Pivarčíkha (1955) Izabela Csík (1979) žije už 15 rokov v Nemecku - Hohenhahne pri Rottenburgu. Vydala sa za Mađara z Moravice. Majú syna Adama, ktorý nevie slovensky ani maďarsky, rozpráva len po nemecky. Žijú v prenajatom dome, pracujú vo fabrike. Neďaleko nich žije zaťova sestra s manželom, čo umožňuje vzájomné návštevy. Dcéra s manželom a vnukom prichádzajú do Bajše spravidla trikrát ročne – na vianočné a veľkonočné sviatky a počas letnej dovolenky. Ondrej s manželkou Gizelou tiež viackrát navštívili dcéru v Nemecku. Najčastejšie cestujú samostatne, jeden z partnerov musí zostať doma pre hospodárstvo. Dcére prinášajú pálené, slivkový lekvár, marhuľový džem, kyslé uhorky a iné zaváraniny. Mäsové výrobky už nie, pretože je zakázaný ich prevoz cez hranicu a v minulosti sa už stalo, že im ich colníci zhabali. Naopak, dcéra so zaťom prinášajú do daru najrôznejšiu techniku, napríklad motorovú pílu, vysokotlakový čistič, vysávač. Potraviny nie, tie domáce sú vo všeobecnosti považované za kvalitnejšie a zdravšie.

Rebeke Miriçovej (1955, rod. Mendanovej), diplomovanej krajčírke, sa zo srbsko-slovenského vzťahu narodili dvaja synovia. Jeden z nich, Nemanja Miriç (1981), žije už 9 rokov v Londýne. Získal aj štátne občianstvo Veľkej Británie. Pred príchodom do Anglicka pracoval tri roky na výletných lodiach, kde sa zoznámil s budúcou manželkou srbskej národnosti. Nemanja navštíví Bajšu maximálne jedenkrát ročne v lete alebo na vybraný sviatok, avšak príbuzných na diaľku finančne podporuje. V Londýne sa priatelí s Macedóncami, Chorvátmi, pravidelne navštevuje pravoslávny kostol. Spoznal aj jedno dievča zo Slovenska, ktoré však rozprávalo iba po maďarsky, keďže po maďarsky vedel aj Nemanja, slovenský jazyk nepotrebovali.

Ottó Mendan (1961) je kamionista a holubár. Žije v Bajši sám vo veľkom dome, ktorý nedávno kúpil. Má dve deti, ktoré žijú v zahraničí. Dcéra Sofia (1984) je evanjelická farárka v rumunskom meste Baia Mare a pravidelne sa vzájomne navštevujú. Syn Tomáš (1987) žije už 14 rokov v Dánsku, pracuje tiež ako vodič v kamiónovej doprave. Tomáš sa oženil s Dánkou, majú dvoch synov a dcéru. V Bajši nebol asi 6 rokov. Aj svadba sa konala v Dánsku. Tomáš v Dánsku občas natrafí aj na krajanov zo Slovenska. Keď povie, že je z Vojvodiny, väčšinou nevedia, kde to je. Ottó tiež dva roky pracoval v Dánsku ako kamionista. Z Bajše si prinášal domáce *proizvodi*, ako šunku, kulen, klbásu. Na sviatky vždy chodil domov, pretože v Dánsku sa vtedy nepracovalo.

Dcéra vetarinárky Evy Nađovej (rod. Spišjakovej, 1958), Izabela Jaiç (1989), vydatá za Srba zo Senty, žije v nórskom Osle, kde pracuje ako letuška. Predtým pôsobila v rovnakej profesii v Abu Dabí (Spojené arabské emiráty).

Má štvorročného syna, s ktorým komunikuje len v slovenčine. S otcom sa syn rozpráva len po srbsky. Eva Naďová navštívila dcéru v lete 2024, vnukovi pri-niesla slovenský, srbský aj maďarský šlabikár. Izabela už tiež raz bola na návšteve v Bajši. Inak sa každodenne kontaktujú cez aplikáciu WhatsApp. V Osle je z Bajše okrem Izabely Jaičovej aj Jagoda Jovanović s manželom aj ďalšia spolužiačka zo strednej školy. Pravidelne sa stretávajú a navštevujú.

V rakúskom Schwechate už 5 – 6 rokov žije Karol Kollár (1970) s manželkou, ktorého starí rodičia pochádzali z Bajše. Manželka je Bajšanka. Obidvaja pracujú v priemyselnej sfére. Spočiatku bola v Rakúsku aj ich dcéra, no nebola tam spokojná, vrátila sa domov, žije v Báčskej Topole. Majú aj syna, ten žije a pracuje v Maďarsku. Domov prichádzajú pomerne často, aj niekoľkokrát do mesiaca, pretože Schwechat nie je príliš ďaleko.

Bratranec Rebecky Miriçovej Šándor Paróci žije v Nemecku. Oženil sa s Nemkou, je na dôchodku a v Bajši bol naposledy asi v roku 2019. Synovec Eriky Kókity sa oženil na Slovensku, no pochádza zo sriemskej dediny Nikinci, kam sa z Bajše vydala jej sestra. Na Slovensku žije aj Ondrej Papaček, ktorý je tiež čerstvým dôchodcom. Rodina v Bajši mu už vymrela, no občas ešte rodnú dedinu navštívi.

Inštitucionálne družobné kontakty. Bajša na úrovni dediny nemá vybudované žiadne družobné vzťahy s inými samosprávnymi jednotkami. Bajšania však participujú na kontaktoch okresu Báčska Topoľa s mestom Rožňava. Návštevy sa realizujú každoročne na úrovni vedenia okresu, zamestnancov úradu, členov spolkových organizácií na úrovni okresu či podnikateľov. Súčasťou sú nielen spoločenské, ale aj športové aktivity. Niektoré oficiálne formálne kontakty prerástli do priateľských, resp. dostali sa z úrovne okresu na úroveň jednotlivých organizácií.

V roku 1969 boli Bajšania na Slovensku. Cestovali deti, ktoré predviedli folklórne pásmo, aj futbalisti. Tí si zahrli priateľský zápas s tímom z Bánoviec nad Bebravou. K prvému kontaktu medzi nimi došlo tak, že sa Bánovčania zastavili v Bajši na ceste k moru. Bajšania zasa prijali pozvanie na recipročnú návštevu, ale vzťahy neprerástli do dlhodobej spolupráce.

V roku 2012 boli Bajšania súčasťou zájazdu zástupcov cirkevných zborov SECAV na Slovensko do Lučenca. Účastníkmi boli aj zboroví farári. Návštevníci spali v rodinách, čo umožnilo rozvíjať priateľskú konverzáciu a získať nové kontakty. V roku 2017 boli podobným spôsobom v nemeckom Wittenbergu.

Športové kontakty. Športové kontakty sú s výnimkou pravidelných basketbalových zápolení starých pánov s Rožňavčanmi sporadické až výnimočné. Ivan Lackovič (1985) hral basketbal v Rožňave niekoľko rokov dokonca na profesionálnej úrovni.

Tablo zakladateľov hasičského spolku (Michalík 2024)

Trojazyčná tabuľa na budove miestneho spoločenstva a hasičského spolku (Michalík 2024)

Futbalisti Partizanu Bajša, okolo roku 1979 (archív rod. Kollárovej)

Klubové rofeje v priestoroch FK Bajša (Michalík 2024)

Verona Očenáš (rod. Čapková, 1955), ktorá sa do Bajše vydala ako Rusínka z Ruského Kerestúra, spomínala, že otec bol v Bardejove u Rusnákov *baviť* futbal. V roku 1969 sa v rámci zájazdu na Slovensko odohral priateľský zápas medzi Bajšanmi a hráčmi Bánoviec nad Bebravou.

Individuálne kontakty a nákupná turistika. Mnoho Bajšanov pravidelne navštevuje maďarské kúpele či kúpaliská, volia pritom najmä prihraničné možnosti. Oblúbené sú aj nákupy potravín a rozličného tovaru pre domácnosť v Budapešti, Pécsi a Segedíne. Kamarátske, najčastejšie mužské skupinky často využívajú aj možnosti maďarskej gastronómie. Odcestujú do prihraničného územia napríklad na dlhšie posedenie pri večeri. Za starej Juhoslávie sa chodilo do Maďarska „užívať si“ aj na viac dní, pretože tam bolo veľmi lacno. Partie kamarátov išli aj na tri noci, ubytovali sa v hoteli, jedli a pili. Pritom vždy niesli nejaké produkty na predaj, napríklad vinjak, čokolády, rumové bonboniéry, vegetu. Často nedokázali minúť ani tolko, koľko zarobili.

Alžbeta Očenášová (rod. Dévits, 1939) tiež často cestovala do Maďarska. Spomína na Tatabányu, Heves, Hollókó, Kistarcsu aj Békešskú Čabu. V Malej Tarči stretla Slovákov, ktorí síce vedeli rozprávať po slovensky, no nevedeli čítať ani písať v materinskom jazyku.

Z obdobia pred rokom 1989 sú známe turistické výlety do Bratislavy, Prahy či Brna. Eva Naďová bola v 80. rokoch minulého storočia ako turistka v Bratislave. Priniesla si odtiaľ krojovanú bábiku ako suvení. Na Slovensko cestovatelia niesli vinjak, vegetu, bajšanské pálené a džínsy. Okrem suvenírov sa prinášal najmä krištál.

Radmila Dragić (1958) je v Bajši známou cestovateľkou. Navštívila mnoho krajín, Slovensko nevynímajúc. Na Slovensku bola viackrát, prvýkrát v roku 1977, neskôr v rokoch 1982, 1988, 2023 a 2024. Videla Bratislavu, Nitru, Zvolen, Banskú Bystricu aj Bojnice. Domov priniesla krištál, sadu príborov, rozkladacie stoličky, ležadlo na opaľovanie, naposledy kokosové mlieko, ktoré bolo niekoľkokrát lacnejšie než v Srbsku. V roku 1982 vycestovala aj do Ruska. Spomína, že mala so sebou niekoľko kusov oblečenia na predaj, no Rusi ju takmer „vyzliekli“, pretože chceli kúpiť aj to, ktoré mala na sebe. Obchodovanie však veľmi neoblubovala, odkedy jej v Budapešti ponúkali za vegetu menej, než minula za jej nákup. Vegeta tak nakoniec skončila v budapeštianskej toailete. V roku 2012 bola navštíviť otcovu rodinu Dragić v Severnej Karolíne v USA. V roku 2025 sa chystá na cestu vlakom po transibírskej magistrále.

Rebeka Mirić síce nikdy nebola na Slovensku, v minulosti však uvažovala o práci v závode Volkswagen v Bratislave. Od sesternice Emy Mendňanovej vedela, že každý piatok z autobusovej stanice v Novom Sade odchádza firemný

autobus a každý, kto má vôľu pracovať, môže ísť. Takto cestovalo veľa Kysáčanov a Petrovčanov, no dokonca aj obyvatelia zo susednej Panonije.

V 70. a 80. rokoch 20. storočia bolo populárne nakupovanie v talianskom Terste. Niektorí nakupovali pre vlastnú potrebu, no mnohí aj na ďalší predaj doma aj v Maďarsku či na Slovensku. Nakupovali sa potraviny, oblečenie aj rôzne doplnky do domácnosti. Jozef Kollár kúpil náramkové hodinky aj džínsy. Radmila Dragić bola v Terste autobusom s kamarátkou Zuzkou Dobríkovou a okrem oblečenia nakúpili celej rodine aj záclony.

Ottó Mendán (1961) spomína, že v časoch, keď bol Tito už chorľavý, bol v štáte nedostatok rôzneho tovaru, napr. kávy. Preto sa spolu s kamarátmi niekoľkokrát vybrali na nákupy do Terstu. Štyria cestovali malou fiatkou, aby nakúpili džínsy, tričká a kávu. Mohli doviezť jeden kus z každého tovaru. Cestovali v najstaršom oblečení, aké mali, ktoré tam zahodili a mohli teda kúpiť o kus viac. Niektorí si zvykli obliecť aj po dva kusy džínsov a niekoľko vrstiev tričiek. Tovar potom predali v Subotici na trhu alebo v Maďarsku.

Attila Kókity (1964), ktorého starý otec sa volal Papaček, sa približne 10 rokov venuje výrobe historických (avarských) lukov. S týmto remeslom sa dostal v roku 2023 aj na Slovensko, do Dunajskej Stredy, kde sa zúčastnil podujatia ku Dňu predkov. Tejto záľube sa venujú aj ďalší dvaja Bajšania – Mihály Mamužić a István Szokola. Okrem Slovenska sa pravidelne zúčastňujú podujatí v Maďarsku (v okolí Balatonu) a v Rumunsku (Temešvár, Brašov).

Obľúbenou dovolenkovou krajinou Bajšanov je Chorvátsko. Z prímorských regiónov bola najčastejšie spomínaná Istria. Napríklad Pivarčíkovci s priateľmi každoročne cestujú do Rovinja. Ubytovávajú sa v rodičovskej vile Lalujovcov, ktorí pracovali v Nemecku. Bajšanke Rósze Lalujovej (rod. Hornoková) vždy priniesli domáce produkty. Istriu spomínali aj manželia Szuhankóovci, v rokoch 1972 – 1982 pracovali v Opatiji v službách cestovného ruchu a gastronómii.

Za zmienku stoja aj kontakty Dr. Alexandra Tota-Isasegiho, ktorý absolvoval odbornú prax v Košiciach na Slovensku. Neskôr chodieval prednášať študentom medicíny na Lekársku fakultu do Martina. Jeho obľúbenou témou je prevencia fajčenia. Pre vlastnú lekársku prax sa často zúčastňuje medicínskych kongresov v Maďarsku.

Z najnovších aktivít realizovaných na Slovensku musíme spomenúť cesty Kataríny Cechmajsterovej a ďalších členiek ženského spolku (1956) na jarmoky do Starej Lubovne. Vo vlastnom stánku predávali ručné práce (košíky, levanduľové vrecúška) a „starodávne“ koláče. Na cestách ich väčšinou sprevádza Dr. Alexander Tot-Isasegi.

Báčska Topoľa predstavuje mestské centrum, ktoré sa stalo domovom pre viacero Slovákov zo vzdialenejších lokalít. Ide napr. o Elviru Herbut, ktorej mama pochádzala zo Selenče. V meste pracuje ako detská lekárka, jej exmanžel je Bajšan. Venuje sa športovej disciplíne bikini fitness. Zúčastnila sa na mnohých súťažiach po celom svete. Ďalším je Staropazovčan Ján Opavský (1954, s manželkou, rod. Vestegovou), odborník na kone, bývalý džokej. V Báčskej Topoli pracuje ako zverolekár. Ako špecialista na rozmnožovanie koní má širokú škálu domácich aj medzinárodných kontaktov, vrátane Slovenska či slovenskej časti chorvátskej Slavónie.

V kontexte inštitucionálnych kontaktov Bajšanov so zahraničím nie je možné hovoriť o ich štruktúre. Ak sa vyskytli, neboli diverzifikované ani kontinuálne. V histórii viacerých spolkových organizácií absentujú úplne. Napríklad cirkevné zbory v iných slovenských lokalitách vo Vojvodine majú často vybudované dlhodobé družobné kontakty na Slovensku. V Bajši sme sa s tým nestretli v minulosti. V rodinných aj individuálnych kontaktoch prevažuje západná Európa a Maďarsko. Kontakty s materskou krajinou a ich novodobé budovanie sú výzvou pre súčasné spolkové organizácie a ich vedúcich pracovníkov. Je možné ich budovať prostredníctvom projektovej grantovej činnosti za predpokladu dostatočného záujmu členskej základne.